

רזממות

מתורתם של בני רמות א'

גליון 14 | פרשת שלח | תשע"ח

דבר הגליון

כיצד הציצית מזכירה לאדם את כל המצוות? פירש רש"י "שמניין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג".

וכל הרואה דברי רש"י אלו אינו מוצא מנוח לנפשו, מה ראה לפירוש כה רחוק, וכי איזו מזכרת יש כאן כאשר כדי להגיע אל תוכנה יש לערוך גימטריא מהמילה עצמה יחד עם מנין החוטים וחמשה קשרים, ואולי אחד מני אלף יחשוב על גימטריא זו ויזכר במצוות.

ונראה, כי עומק הזכירה שמתעוררת ע"י ראיית הציצית אינה כמו השמת פיתקא "תרי"ג" מול עיני האדם, כי זכירה שטחית היא שמתפוגגת עד מהרה. אלא התורה באה לעורר את האדם לזכור משהו שרשי - כי "יש משהו מעבר לפשטות"; וזאת ע"י שמן הבגד הפשוט והמרובע בעל ד' הכנפות, משתלשל פתיל מסובך וקשור באופן מורכב, וניגודיות זו מכה בפרצופו של האדם ואומרת לו: מציאות העולם והאדם שהינך רואה ואשר נדמית לך כה פשוטה ופשטנית, מכסה על עומק אין-חקר ותכנית אלוהית נשגבה.

ולשון ציצית הוא ע"ש מציץ מן החרכים (כמ"ש הראשונים), ומה נאה משל זה המדמה את הציצית לאדם המציץ מסדקי כותל, כאשר המביט על אותו כותל רואה רק אבנים, אך לפתע הוא מבחין בעיניו של אדם המציץ מבין הסדקים ואז מבין שאותם אבנים דוממות מסתירות את אוהבו ורעו. כך הציצית הינה בקיעה קטנה של העולם המורכב האלוהי, הפורץ מתוך הבגד הגולמי. עשויה היא מ'קשרים' להורות על התכנית האלוהית המסובכת וחובקת-כל אשר כל דעת למולה היא כהשגת ביצת הנמלה בגלגל העליון. כאשר מתבונן בה האדם, נזכר הוא שיש משהו 'מעבר'. או אז מתעוררת בו תאוה לחפש אחרי אותו עומק אשר כה מעט ממנו צץ מן החרכים, ואחר הביקוש הזה כשיפנה מרצו ואונו לחשוף את סודה של המציאות, מובטח לו שימצא גם ימצא צפנים רבים ובתוכם את הגימטריא הלזו.

עולה אפוא, כי תוכן הזכירה, דהיינו תרי"ג מצוות, הוא השלב השני לאחר ההתעוררות לתור אחר עומקם של החיים.

זו גם פעולת הזכירה של פתיל התכלת (ועי' רמב"ן שבו נתלה עיקר הזכירה), כי צבעו הדומה לים ולרקיע משקף מול עיני האדם את האינסופיות של המציאות, כדמות הים (המוגדר "מים שאין להם סוף") והרקיע הבלתי נדלים. זכירה זו באה לעורר את לבו משטף העולם התוחם את התעניינות האדם רק במוגדר ובמוחש, והציצית באה לפרוץ את גבולות הביקוש, אל הנעלם המסתתר בשפירי חביון.

הגליון הבא ייצא לאור בס"ד לקראת פרשת בלק.

אחת המטרות העיקריות של הוצאת הגליונות הללו הינה להוות במה בה יוכלו הלומדים לפרסם מחידושיהם שעלו בידם בלימודם העיקרי, בכל מקצועות התורה, ולא רק בנושאים המיוחדים. בכדי להדגיש זאת, לא יתייחד נושא לגליון הבא, וכולו יהיה בבחינת "לבו חפץ".

את דברי התורה ניתן להגיש אל הרב יעקב פרוסקין, הרב חיים לייב פרצוביץ, הרב שמעון בן יוסף, הרב שלמה אנגל, הרב ישי לסר, הרב נתנאל אסרף, הרב יעקב וסלי, הרב משה גפני. כמו"כ לתיבת

לדוא"ל: weiss@okmail.co.il

אתרא דמר רבני השכונה

שיעור הבגד לחינוך ואופן המדידה למעשה

מורנו הגאון רבי ישראל גואלמן שליט"א

(נערך ע"י הרב שלמה מנחם בדלנדר)

איתא בשו"ע (י"ז ג') קטן היודע להתעטף אביו צריך ליקח לו ציצית לחנכו וכו'.

יש לעיין מהו שיעור הבגד הנצרך לקיום מצות חינוך, דבמצות חינוך בכל התורה בעי לחנכו בצורת המצוה וצביונה הכשרה בגדול, כדכתב הבה"ל (תרנ"ז א') על הא דאיתא בשו"ע קטן היודע לנענע אביו חייב לקנות לו לולב, וז"ל "ופשוט דצריך שיהיו ארבעה מינין כשרים כמו בגדול", (ורק לענין פרטי המצוה כגון שאול ביום א' נחלקו האחרונים אם מעכב בקיום חינוך או לא, ראה מ"ב תרנ"ח, כ"ח) וא"כ ה"ה בחינוך למצות ציצית בעינן שיעור בגד הכשר בגדול, דמאי שנא אתרוג פחות משיעור מציצית פחותה מכשיעור וצ"ע.

ובאמת הגר"ז בפסקי הסיידור נקט דהשיעור שווה וז"ל "ובקטנים שהגיעו לחינוך דהיינו מבן שש שנים ועד בן י"ג אפשר להקל ולסמוך על דעת האומרים ששיעור בגד להתחייב בציצית הוא אמה על אמה בלבד", כלומר דשיעור הבגד בקטן הוא כבגדול אך לענין קטנים אפשר לסמוך על השיטה המקילה בשיעור ציצית לגדול דהוא אמה על אמה בלבד.

אמנם המ"ב להדיא לא הלך בדרך זו, דלענין שיעור הבגד בקטן הביא בבה"ל ריש סימן ט"ז דברי הפמ"ג וז"ל "שהוא כדי להתעטף בו ראשו ורובו שלו, ומשערינן בקטן עצמו שמתעטף בו לפי גדלו ולפי קטנו" ע"ש. וכ"כ הדה"ח והובא במ"ב (י"ז ט').

וצ"ע אפוא א"כ כיצד מקיים חינוך בראשו ורובו של קטן בשעה שבגדול בעי מדינא אמה מכל צד או ג' רבעים (כמ"ש המ"ב טז, ד), אמאי לא חשיב שמחנכו באתרוג פחות מכשיעור וצ"ע.

ולכאור' מבואר כאן דלעולם משערים לפי ראשו ורובו של אותו אדם, ומה שנאמר שיעור בגמ', היינו דזה ודאי חשיב שיעור לחייב, ולא בעי יותר אף אדם שהראשו ורובו ידיה הוא יותר משיעור הגמ'. אך יוצא חידוש גדול בדאדם נמוך קומה יהיה סגי בשיעור ראשו ורובו ידיה, דומיא דקטן (דאם נימא דבגדול לעולם צריך את שיעור הגמ', למה בקטן לא נצריך כן). וצ"ע בכל זה.

למעשה נקטינן כפסקי המ"ב דחינוך לציצית מגיל שש ועד בר מצוה הוא בראשו ורובו של הקטן עצמו. (עד גיל שש הוא לאו בר חינוך, ואף שהמנהג מגיל שלש ללבוש לו ציצית כמבואר בשע"ת, אך אין שום דינים לחוטים או לבגד), ואופן המדידה הוא כדכתב בארצה"ח מהפוסקים דראשו ורובו הכוונה ראשו בנוסף לרוב גופו, כגון אם גובה גוף הילד מהכתפיים לסוף רגליו הוא 80 ס"מ, א"כ רוב גופו הוא 41 ס"מ, ומסיפים על זה מדידת ראשו מהכתפיים לסוף הראש לדוגמא עוד 20 ס"מ נמצא ששיעור הבגד לקיום חינוך בילד כזה הוא בגד שכולו מקצה לקצה הוא 61 ס"מ.

וכך ימדוד מעת לעת עד הבר מצוה (וכדכתב המ"ב שם י"ז סק"ט דעל בגד פחות משיעור חינוך לא יברך הילד). וביחס לשיעור הבגד ברוחב סתמו בזה הפוסקים, ונראה דרוב היקפו (וכן נקט מו"ר הגר"ח פ"ש וצ"ל).

[ובספר פסקי תשובות סימן י"ז התעלם מהמ"ב, הפמ"ג והדה"ח, ונקט בפשיטות את דברי הגר"י, ומחשב גילאי ילדים לפי השיטות בשיעורי גדול, ונמשכו אחריו ספרים אחרים דיני חינוך. וגם מביא לידי תקלה שמלבישים לילדים בגד ארוך בשיעור של גדול והציציות נסרכות ואף נחתכות מאופניים וכדומה].

ולענין מקום הנקב האם מצטרף לשיעור הבגד או דבעי שיעור (בנידון דידן 61 ס"מ) ללא מקום הנקב, כתב החזו"א (ב"ט; ג' ל') דאם איכא עומד מרובה מכל צד, כלומר שכל כתף לבדו רוחבו יותר מרוחב הנקב נחשב כבגד ונכלל בשיעור, ואם אין עומד מכל צד שיעור הבגד הוא מלבד שטח הנקב.

ומצוי מאוד בציציות לילדים שעושים כתפיים צרות, ובכה"ג יצטרכו למדוד בלי שיעור הנקב.

היא שיחתי – עניני ציצית

נשאר שלם, ולא מטעמיה דרבי דהמין השלם מציל על חבירו, - אלא משום דעכ"פ יש כאן מין אחד שמתקיימת בו מצות ציצית, כיון דאין מעכבין זא"ז. אלא דמ"מ בעינן כדי עניבה במין שנחתך, משום דלדין גדילים שצריך שיהיו ד' חוטין בציצית, בעינן חוטין בשיעור של כד"ע.

ועפ"ז כתב ר"ת דבזה"ו שאין תכלת ונותן ד' חוטי לבן במקום תכלת, אם נחתך שנים מהארבע ונשאר מהם כדי עניבה, כשר, כיון דיש כאן ד' חוטין לגדילים וגם יש שני חוטין לבן שלמים לקיים בהם מצות לבן.

והנה כ"ז כתב ר"ת לשיטתו דנותן שני חוטי תכלת. אבל להראב"ד שנותן שלשה לבן וא' תכלת, אליבא דסברת ר"ת שמכשיר כשנשאר מין א' שלם, אם נחתכו השלשה של הלבן ונשאר הא' התכלת שלם, יהיה כשר מדין גרדומין, שהרי מין התכלת שלם.

אלא דיל"ע לשיטת הראב"ד, מה הדין כשאין תכלת ונותן שלשה חוטי לבן לקיים מצות לבן וחוטי לבן נוסף במקום תכלת, - האם נאמר שכמו שכשיש תכלת, אם נחתכו לו השלשה של לבן, סגי במה שנשאר לו החוט האחד של תכלת משום שהוא מין אחד שלם, - ממילא ה"ה כשאין לו תכלת ונותן חוט לבן רביעי במקום התכלת, אם נחתכו שלשה חוטי לבן, סגי במה שנשאר חוט לבן אחד שלם, דחשבינן ליה כנשאר מין אחד שלם, משום שהוא כנגד התכלת.

ונראה פשוט דלא מהני בזה, שהרי כל מה שמועיל שנשארו חוטין שלמים, היינו משום שעיקר מצות ציצית מתקיימת באלו החוטין שנשארו, שהם מין שלם, ורק כלפי החוטין שנלמדו מילפותא דגדילים, הוא דמכשרינן עד כדי עניבה, כיון דבלא"ה אינו מקיים בהם מצות ציצית אלא דמשום גדילים בעינן ד' חוטין, א"כ ודאי שאם נחתך מהחוטי לבן המשמשים למצות ציצית כדין, דלא נכשיר ע"י מה שנשאר חוט א' שלם, שהרי אינו אלא כנגד התכלת אבל למצות לבן בעינן שלשה חוטין. וממילא תהיה שיטת הראב"ד כאן לחומרא, שאם נחתך חוט א' לבן, בעינן שישארו שלשה חוטין לבנים שלמים, דבעינן שישאר מין הלבן שלם. וכ"כ המשכנתא יעקב בס"י י"ח, ע' לקמן.

והנה להלכה כתבו הפוסקים לחשוש לחומרא לדעת ר"ת שכל שנחתכו ג' חוטין יש לפסול משום שאין כאן מין אחד שלם, דהיינו ב' חוטין. וממה שלא הביאו לחוש לדעת ר"ת גם אליבא דהני ראשונים דהתכלת הוא חוט אחד, וממילא לא נכשיר אלא בנחתך חוט אחד בלבד, ש"מ דלא חששו להני שיטות שתכלת הוא חוט אחד. [ובאמת המשכנ"י ס' י"ח נקט לדינא כדעת הרמב"ם דתכלת הוא חוט אחד, ותמה על הב"י שלא חשש לדינא לדעת ר"ת גם אליבא דהרמב"ם דלבן היינו שלשה חוטין וממילא בנתגרדמו שני חוטין, כבר יש לפסול. וכתב לבאר דבאמת הרמב"ם לא ס"ל כלל כפי' ר"ת בגרדומין אלא כדעת ר"י ולכן אין לחוש לזה, דבלא"ה לא א"ש לדעת ר"ת. אכן בב"י כתב דאין הכרע בדעת הרמב"ם כמאן ס"ל ולכן יש להכריע כדעת ר"י והרא"ש, ולחומרא יש לחוש לדעת ר"ת. וממילא יש לנו להכריע בדעת הב"י דנקט לדבר פשוט דתכלת שני חוטין הם.]

ג. ויש להוכיח גם מהמשנ"ב שנקט לדבר פשוט שהתכלת שני חוטין הם, דהשו"ע בס"י ט' הביא ספיקו של התורה"ד בדין זה דחוטין צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן ואילו חוטי שאר מינים פוטרין רק כשהם ממין הבגד, אם אפשר לעשות בטלית אחת חלק מהציציות מצמו"פ וחלק ממין כנף, ולא הכריע.

ובמשנ"ב בסקי"ד הביא מהארצות"ח דכ"ז דוקא כשעושה על כנף אחד הכל מצמו"פ ועל כנף אחר הכל ממין כנף, אבל אם באותו כנף יתן שני חוטי צמר ושני חוטין מין כנף, בזה ודאי שרי, דהא בזמן שהיה תכלת נמי הכי עבדינן, שני חוטי תכלת מצמר ושני חוטי מין כנף, א"כ ה"נ לדידן ודאי לא גרע ושרי בהכי, [ועי"ש בארצות"ח דבדוקא נקט שני חוטין משום דמצות תכלת בשנים, ולא לדוגמא בעלמא]. ומבואר שנקט כן לדבר פשוט דמצות תכלת בשני חוטין היא, ולהכי גם כשאין תכלת יכול לעשות שני חוטין ממין כנף ושנים מצמר, כיון שכך גם היתה המצוה כשהיה תכלת.

גרדומי ציצית בנפסקו במזיד

הרב אברהם מנחם הלוי הוכמן

יש לדון בהיתר גרדומין האם נאמר גם בנפסק במזיד, כי הא דכבתה אין זקוק לה בנר חנוכה דסבר הרשב"א דבמזיד זקוק לה. [עי' בשו"ע וברמ"א הל' חנוכה תרע"ב].

ובאמת דבעצם דין כבתה אין זקוק לה, מ"ש במזיד לחייבו בהדלקה הלא נגמרה מצוותו שזהו שנאמר בדין כבתה אין זקוק לה שהדלקה עושה מצוה. ועי' הדרך יש להבין מש"כ הרמ"א שם דאם רוצה להחמיר ע"ז ולחזור ולהדליקה אין לברך עליה, דיש לתמוה מה ענין חומרא להדליקה והלא קעביד מצוותו.

ועל כרחק מבואר דלעולם מהות ותכלית מצוות נר חנוכה הוא פירסום הנס - שיהא דולק כל זמן מצוותו, אלא שבזה שאמרנו כבתה אין זקוק לה הוי קילותא דחכמים הגדירו את חיוב הגברא שמחויב רק להעמיד אפשרות שיהא ראוי לדלוק לפירסומי ניסא, אבל באמת אם כבתה שפיר שייך להדליקה ולקיים תכלית המצוה אע"ג דאינו

עשיית גדיל שלישי וענף שני שלישי

הרב שמואל יונתן מנדלבאום

איתא בגמרא (מנחות לט.). "ונויי תכלת שלישי גדיל ושני שלישי ענף" ופירש"י: "ונויי תכלת - עיקר מצות ציצית שלישי גדיל ושני שלישי ענף". וכ"פ הרמב"ם (פ"א מציצית ה"ט) ובשו"ע ורמ"א (סי' י"א סי"ד). ובגר"ז ובא"ח (ש"א פרשת נח י"ג) הוכירו שיש בזה טעם על פי הסוד והוא מבואר בשעה"כ (דרושי ציצית ו'). ובפשוטות הכוונה בכ"ז "בין למעלה ובין למטה" והיינו שלא יהיה הענף פחות משני שלישי וכן שלא יהיה יותר.

אך, עמא דבר לא כן ומעולם לא שמענו ולא ראינו מי שיקפיד שלא יהיה הענף יותר משני שלישים ואף אצל תלמידי החכמים. וכתב החו"א (ציצית סי' ג' אות י') "ושמענין (מלשון הרמב"ם) דאם הענף יותר מב' שלישים לית לן בה אלא האזהרה שלא יהא הענף פחות מב' שלישים וכו' אבל עם אריכת הענף אינו מפסיד; יאריך הענף ויהיה מקיים הנוי" (ועיין מש"כ בלשונות חז"ל והרמ"א).

[עיין גיטין נו. "בן ציצית הכסת" ופירש"י שציציותיו נגדרים ומזה תמה המ"א סי' י"א סק"ג) על פסק השו"ע (סי' כ"א ס"ד) שאסור לגרור ציציותיו, עיי"ש מה שתי' ובשו"ת משיב דבר לנצי"ב (ח"א סי' מזו). ובספר חיי עולם (על המ"א שם) חילק בין שיעור הציצית לבין ארוכים מהשיעור, אך תמה על עצמו מדין שני שלישים הנ"ל דמשמע שיש לקצצר. ולפי החו"א מיושב.]

איברא, ממש"כ הרמ"א (שם סי"ד) וכל הפוסקים שאם החוטין ארוכים, יעשה החוליות באופן שיהיה הגדיל שלישי, מבואר לכאורה שלא כחזו"א דמאי קא גרע אם הענף ארוך יותר מב' שלישים? וכן ממש"כ הרמ"א (שם ס"ד) שאין בקיצור החוטין משום תעשה ולא מן העשוי והיינו למרות שמתחילה היו החוטין יתר על שני שלישי וכפירוש הביה"ל בשם המלבי"ם בארצות"ח, מבואר לכאורה שלא כחזו"א.

ושמא יש ליישב המנהג קצת מטעמא אחרים והוא ע"פ דברי המ"א (ס"ק י"ח) וז"ל "כתב בשל"ה ומוטה משה שאל יחתוך בסכין אלא ינשכם בשיניו ע"ש" ועיינתי בדבריהם ובמוטה משה מצאתי "ואל יחתוך ראשי החוטין בסכין שנאמר 'לא תניף עליו ברזל'. ויפסוק בשיניים שהם ל"ב ויעסקו בחוטין שהן ל"ב; מצאתי בשם ר' דוד בר מנחם" וצוטט בקיצור של"ה.

והנה, מש"כ משום חיתוך בברזל, יש פיתרון לחתוך בחרס או זכוכית. [ועיין רש"י (שמות כ; כ"ב) ומקורו במשנה מידות פ"ג מ"ד, שמחות סופ"ח וילק"ש יהושע י"ח] שני טעמים שאסרה תורה להניף ברזל על המזבח: המזבח מאריך ימיו והברזל מקצר; המזבח מטיל שלום והברזל הפוך. וצ"ע הקשר לציצית. ושמא משום דמציל בעידן ריתחא; עיין מנחות מא. שוב ראיתי שהגרח"ק שליט"א ציין למדרש משנת ר"א שציצית מצלת מן המיתת. ע"ע שבת לב: ד"א בעון ציצית בניו מתים. שו"מ מהגרח"ק שליט"א בספר דעת נוטה ובשם אביו וצוק"ל שיש להזיזה לכתחילה בכל מצוות אף לולי טעמים הנ"ל!]

ואולי הקילו עקב הקפידא שיהיה בשיניים דווקא, והוא קשה במציאות.

מנין חוטי התכלת

הרב מרדכי דוד איתמר

א. נחלקו הראשונים כמה חוטי תכלת יש להטיל בציצית, לרמב"ם עושה חוט אחד שחציו תכלת וחציו לבן, להראב"ד שנותן חוט שלם של תכלת, לרש"י ותוס' רוב הראשונים שעושה שני חוטין לבן ושנים תכלת. להלכה לא נוקקו הפוסקים להכריע את ההלכה בזה משום שאינו נוגע למעשה כשאין תכלת. אבל נבא כעת להוכיח מכמה סוגיות אחרות כאיזה שיטה נקטו לעיקר.

שנינו במנחות ל"ח ע"א התכלת אינה מעכבת את הלבן. ובגמ' הביאה ברייתא שנחלקו בזה רבי ורבנן, לרבי מעכבים זה את זה ולרבנן לא. ומסיקה הגמ' שאפשר לפרש את המשנה גם לרבי, ולענין גרדומין, דהיינו שאע"פ שמתחילה צריך ליתן את שניהם ואם לא נתן א' מהם ה"ז מעכב, מ"מ אם נתן מתחילה תכלת ולבן כדין ואח"כ נחתך מין אחד, הטלית כשרה, ובלבד שישאר בהם כדי עניבה.

ופירש בזה הרא"ש שני דרכים, ר"י מפרש דהא דמהני גרדומין לרבי היינו שכשהמין השני נשאר שלם, הוא מציל את המין שנחתך. וזהו ששנינו התכלת אינו מעכב את הלבן. ולפי"ז לדידן דקי"ל כרבנן דאין מעכבין זא"ז דשתי מצוות הן, ממילא א"א להציל ע"י מין אחד את המין השני, ולכן צריך שישאר במין שמקיים בו מצות ציצית, שיעור כדי עניבה וזהו דין גרדומין לרבנן.

ור"ת פירש דגם לרבנן יש להכשיר כשנחתך מין אחד ונשאר המין השני שלם. ואע"פ שלשיטתם אין שייכות בין שתי המצוות, מ"מ מכיון שמודים דלעולם בעינן ד' חוטין, ואף כשאין לו תכלת או לבן נותן ד' חוטין מהמין שיש לו, וכמשנ"ת שם בתוס' בע"א משום שיש תנאי של גדיל שמורכב מד' חוטין, - ממילא יש להכשיר כשמין אחד

מחויב מצד גדר חיובו, ומש"ה נמי היכא דכיבה במזיד חייבוהו להעמיד את תכלית המצוה, אע"פ שאינו מברך כמבואר בפרמ"ג שם.

אמנם זה הגדר שייך דוקא בסוג מצוה שמטרתה היא בעבור להעמיד תכלית מסוימת והיינו פירסום הנס. ומצינו כה"ג גבי איסור לגלגל ליפטר מן המצוה באמרו (יבמות י"ח) שאסור לבטל מצוות יבמין (כלומר לישא ערוות זקוקתו ועי"ז להפקיע הדיקה) ומאידך גבי תרו"מ מצינו (ברכות לה.) דאיכא מעלה בדורות ראשונים שהיו מכניסין התבואה דרך טרקסמון כדי לחייבין במעשר, ואילו דורות האחרונים מכניסין דרך הגגות בכדי ליפטר מן המעשר. הרי דאינו איסור גמור כמו יבום אלא רק חסרון מעלה שאינו מתחייב במצוות (וע"ע קידושין ל"ג יכול יעצים עיניו שלא יקום בפני זקן).

ולכאורה החילוק דמצוות שמטרתן היא תכלית המצוה בהא מן הדין אסור לגלגל ליפטר מן המצוה כיון שמבטל תכלית המצוה כלומר ההקמת שם, אבל בתרו"מ שאין התכלית אלא לתקן מאכלו, בהא שנפטר מחיובו לא איכפ"ל שלא העמיד תרומה ומעשר. (ויש להאריך בזה עי' במג"א הל' ציצית סי' ח' סק"ב שתרו"מ אינה מצוה כ"כ שאינה אלא לתקן מאכלו, ובט"ז יו"ד הל' שחיטה סי' א' סק"ז, ומ"מ מהני החילוק לנידוד).

והשתא יש להסתפק בשיעור ציצית, האם נקבע שיעורא משום תכלית המצוה וראיתם אותו וזכרתם את מצוות ה', והיינו באמרו בגמ' דשיעורא כדי עניבה משום מינכר, וא"כ היכא דנפסק במזיד יש מקום להשלים השיעור של תכלית המצוה כמו נרות חנוכה.

או"ד דלעולם קיום המצוה גורמת לזכירה וזהו מסגולת המצוה, ורק התורה קבעה שיעור בשביל קיום המצוה ואינו ענין לתכלית המצוה שיהא יותר ראייה וזכירה.

בענין שיעור גודל בגד הציצית

הרב אפרים קרלינסקי

שיעור ט"ק התבאר בגמ' במנחות שהוא שיעור בגד שקטן בן ט' מתעטף בו ראשו ורובו, וכן נפסק בשו"ע סי' ט"ז, ולדעת הרמ"א צריכים גם שיהיה בגד שגדול לא מתבייש לצאת בו עראי לשוק.

ובשיעור ראשו ורובו של קטן נחלקו הפוסקים כמבואר במשנ"ב שם, ולמעשה כתב שמנהג אנשי מעשה לדקדק שיהיה בו אמה מלפניו ואמה מלאחריו וכו' ועכ"פ לא יפחות מג' ריבועי אמה באורך לכל צד, דאל"ה יש בו חשש ברכה לבטלה כי כתבו האחרונים שמדדו ונמצא ששיעור ראשו ורובו של קטן הוא אמה וחצי.

וספרי הקיצורים תרגמו את המידה הזאת של אמה וחצי לפי המידות הידועות של החזו"א ור' חיים נאה, אולם יש להעיר שלכא' העמדה זו איננה נכונה, דהלא במידת הציצית לא נאמר בשום מקום שהמידה היא "אמה", שבוה נחלקו הנ"ל מהי אמה, אלא המידה שנאמרה היא מידה מציאותית של ראשו ורובו של בן ט', והמשנ"ב כ' שהאחרונים בדקו את מידת הקטן בפועל והעלו מידה של אמה וחצי לכה"פ, וצריך לבדוק מהי דעת האחרונים לגבי מידות החזו"א והגר"ח, וזו תהיה המידה לכ"ע [ולצורך הענין, אם הם סברו כהשיעור הקטן, אזי במידות החזו"א יצטרכו אמה וחמישית], וכן החזו"א שבמידותיו העלה שהגודל הוא אמה, לא יתכן שלסוברים כהגר"ח הגודל יהיה כאמה דיליה.

ויש לציין, שבדברי המשנ"ב הנ"ל שהיקל בג' רבעי אמה מכל צד לא התפרשה מידת הרוחב, ולכא' העולה מתוך דברי הפוסקים הוא שבזה אין להקל, ולכ"ע בעינן רוחב אמה.

ובעיקר דין זה שבפחות מג' רבעי אמה מכל צד הוי חשש ברכה לבטלה הסתבכו הפוסקים, דא"כ קטן בן ט' צריך ללכת עם ט"ק בגודל שמבוגרים הולכים בו [מידה 9-10], וזה דבר שאיננו, וביותר שנערים בני י"ג קטני קומה לא יוכלו לברך על הט"ק שהוא בגודל שלהם, בייחוד שברוחב הט"ק במידותם אין אמה, ומנהג כל הנערים לברך על ט"ק שלהם, ואנה אנו באים.

וכבר כתב הדרכי משה [סי' ח' אות ה'] שמשום חשש לבישת ט"ק קטן תיקנו חז"ל לברך "על מצות ציצית", שמשמעו שמברכין השם יתברך שנתן לנו מצות ציצית ואף שאין מקיימין אותה עכשיו כתקנה.

ובערוך השולחן כ' לחדש שכל שיעור זה של ראשו ורובו של בן ט' הוא רק בבגדים שהדרך להתעטף בהם בכל גופו [ויש ראשונים שסוברים שרק בגד כזה חייב בציצית], אולם בגדים שאין הדרך להתעטף בהם, השיעור הוא גם בפחות מכך.

והאגר"מ [יו"ד ח"ג סי' נ"ב] כ' לחדש שמכיון שנהגו ללבוש בגד בגודל זה בשביל לקיים בו מצות ציצית בכדי לא להעניש בעידנא דריתחא, אפשר לברך עליו מדין ברכה על מנהג, והוא חידוש עצום למעיין היטב בדבריו. [ובנוגע לב' הסברות הנ"ל, הפסקי תשובות ציטט את סברת הערוך השולחן באופן שגוי, והמציא שהאגרות משה כתב כדברי הערוך השולחן, והמעייין יעיין].

ונראה לומר באופן נוסף ללמוד זכות על המברכים על ט"ק קטן, על פי דברי הב"ח שהובאו במ"ב ס"ק ב', שלדעת הרמ"א אפשר לברך על בגד שגדול יוצא בו בקביעות לשוק הגם שאין בו ראשו ורובו של קטן בן ט', ולכא' בט"ק שלנו יש את התנאי הזה של יוצא בקביעות.

אמנם, הצדקה זו תהיה רק לבני אשכנז שפוסקים כהרמ"א, ולשו"ע ליתא לקולא זו, אולם נערים בני ספרד בדר"כ מברכים על הט"ק שהם לובשים, ואין להם חשש ברכה לבטלה על ט"ק מדי קטן.

הערה על בגדים שיש בהם ארבע כנפות מלפניהם

הרב משה צבי פליישמן

כתב הרמ"א (סי' י' סי"ב) 'הגה והוא הדין מלבושים של גלילות בני אשכנז וספרד הואיל ואין כנפיהם עשוין שיהיו שנים לפניהם ושנים לאחריהם מכוונות זו כנגד זו פטורים'. ומסיים בדרכי משה שלפ"ז אותו מלבוש הנקרא רא"ק [מעיל] שמחובר למעלה חתיכת בגד מרובעת ומונח על כתפו מאחוריו שקורין קאלנ"ר [צוארון] פשוט שפטור כי אין לצד מעלה ב' כנפות רק כנפות הקאלנ"ר המונחין לו קצת מאחוריו וזה לא חשיב קרנות כי אין שני כנפות שלפניו מכוונות כנגד כנפות שלאחוריו.

אך כבר כתב המג"א (סקי"ג) שכיון שהלכה זו רופפת ביד הגאונים [שהרי ב"ר כתב טעמים אחרים לפטור מלבושים כעין אלו] ולא מצאו טעם נכון, יר"ש יעשה קרן אחת עגולה וכמו שכתב ב"ר בשם זקנים קדמונים. וכ"ה הסכמת הפוסקים והמשנ"ב (סקל"ו).

והוסיף המשנ"ב שלפ"ז בבגד הפראק שפעמים שרובו פתוח וא"כ לפי הד"מ מחויב בציצית כי הם מכוונות לפניו ולאחוריו, יעשה קרן אחת עגולה [ומשא"כ לטעם ב' שבב"י כיון שהוא נגרר על הארץ יהיה פטור]. ויותר טוב שיעגל שלש קרנות כדי שתשאר רק בעלת שלש כי עתה היא בעלת שש. והיינו שרק לפי הד"מ הכנפות שבקאלנ"ר אינן נחשבות, אבל לפי דברי המג"א הרי אין לסמוך ע"ז בלא לעגלו. [וזכורנו כד הוינא טליא ראיתי פעמים רבות את הגה"צ רבי וועלוועל אידלמן זצ"ל יליד בריסק מידידיו הותיקים של מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, שברוב צדקותו היה מעגל ג' כנפות הפראק שלו].

ובאמת שכחים רגילים ויודעים כולי עלמא שמעגלים קרן אחת בהפראק, וכידוע שיש מדקדקים שתופרים מאחור כדי שלא יהיה רובו פתוח.

אולם בשנים האחרונות נתחדשה שוב גזירה המצויה בסוודרים או במעילי צמר וכדו' שאין בהם צוארון אלא יש בהם להדיא ארבע כנפות מלפניו, ולדברי הפוסקים הרי שצריך לעשות קרן אחת עגולה, [ויעיין בב"ה"ל (סי' זה ס"ט) שפשיטא ליה דלא סגי בפגימה ומצדד להצריך פגימת טפח או כזית].

והנה מצינו בשו"ע (סי' יח ס"ב) שכתב ססדינים אע"פ שאדם ישן בהם ביום פטורים מציצית. והקשו האחרונים שלדעת הרמב"ם שכסות המיוחד ללילה אם לובשו ביום חייב א"כ גם בזה יתחייב, ומסקנת דבריהם שיעשה קרן אחת עגולה. וכתב המשנ"ב (סק"ח) שבדברי מג"א משמע שאין להחמיר בזה רק בשל צמר, וטעמו כתב הפמ"ג שבצמר לכו"ע חיובו הוא מן התורה משא"כ בפשתן ושאר מינים הוא מחלוקת וכמבו' בריש סי' ח', וא"כ הוא ס"ס. [ויש להדגיש שהאמצע"ח לא ניחא בחילוק זה ומכריע שאף בשאר מינים יעגל קרן אחת].

ומזה נדון לדידך, דבאמת מעילים רבים אף המכונים מעילי צמר הבד אינו עשוי ברובו מצמר אלא הם מעורבים מחומרים אחרים, וא"כ בפשטות אין להחמיר בהם וכדמצינו בסדין, שהרי גם כאן הוא ס"ס [ואין הדברים אמורים במעילים שרובן צמר].

אולם בסוודרים מצוי מאד שהוא כולו או רובו מצמר וא"כ יש לעורר כנ"ל על הענין.

הפרדת חוטי הציצית

הרב חנוך אהרנטריו

כתב השו"ע סימן ח' סעיף ז: צריך להפריד חוטי הציצית זמ"ז.

ובביאור הלכה הביא מחלוקת האחרונים, דדעת המ"א דאין זה אלא משום זכר לתכלת שהיו צריכים להפריד מן הלבן, ודעת הגר"א שהוא מדינא, וכתב שלדבריו אפשר דאין לברך עד שיפריד.

ומה שמהני להפריד ואין בו משום תעשה ולא מן העשוי כנראה משום שנעשה בכשרות ולא נשתנה הציצית ממש דומיא דסכך שמהני לפתוח ולסגור את הגג.

והחזו"א סי' ג' סק"ט נקט שאינו אלא לנוי וכתב בזה להסביר הא דנוהגים לענוב ד' חוטים זב"ז כדי של יתערבו ואין חוששים משום תולמ"ה. ולכ' לדעת הגר"א אכן יש להקפיד שלא לענוב עכ"פ עד גמר קשרים של חוליא ראשונה.

בענין ברכה על טלית שאולה

הרב אברהם ראם

שו"ע או"ח סי' י"ד סע' ג' השואל מחברו טלית שאינה מצויצת פטור מלהטיל בה ציצית וכו', ובסעיף ד' כתב מותר ליטול טלית חברו ולברך עליה.

וביאר במג"א דאע"ג דפטר מציצית יכול לברך עליה דומיא דנשים במצוות עשה שהז"ג, ומקור סברא זו בראש בפרק כל הבשר (סימן כו).

אולם הסברא בזה צ"ב וכי יכול אדם לברך על ד' מינים שאולים ביו"ט ראשון של סוכות ונימא דהוי דומיא דנשים שמברכות, ובאמת שכבר הרא"ש שם פסק כע"ז, וצ"ב.

ונראה לבאר שביו"ט ראשון שבעינן ולקחתם לכם משלכם הרי צורת קיום המצוה באתרוג שלו, ואם נוטל אתרוג של חבירו הוי כנוטל רמון ופריש, משא"כ טלית שאולה אין החסרון בעצם קיום המצוה רק שלא חייבתו התורה להטיל ציצית בטלית שאינה שלו דומיא דנשים שלא חייבה התורה נשים לקיים מצוות שהז"ג ולסמוך על הקרבן וכדו', אבל כשעושות המצווה שפיר מקיימות המצווה כתיקונה ומברכות וה"נ הכא.

וברעק"א השיג על הרמ"א והמג"א דהתינוח מצד דהוי טלית שאולה, אבל מאחר שהחוטאים גם הם של חבירו אין יברך ע"ש. ולהנ"ל יש להוסיף טעם בדבריו, דגבי הטלית הוי פטור גרידא וכו"ל, אבל בחוטין של חבירו הוי דומיא דד' מינים של חבירו שחסר בעצם קיום המצווה ואין יברך.

בצורת העיטוף

הרב ברוך צויבל

המנהג ע"פ המ"ב ריש סימן ח' שבשעת הברכה מעטפין הראש תחילה כעטיפת הישמעאלים לצאת ידי הגאונים שס"ל שאף לענין ציצית אמרינן אין עיטוף אלא כעטיפת הישמעאלים. ואח"כ מסדרים הטלית על מקומה.

והנה במג"א ובמחצית השקל שם מבואר שעיקר מצוות ציצית הוא כשמכסה בה גופו, אבל עיטוף הראש לא מיקרי כיסוי אף שהוא משלשל מעט על צווארו. (ואפשר שאף לפי הגאונים דבעי עטיפת הראש צריך גם לכסות גופו).

והנה בד"כ בעיטוף שלנו אין מכסים אלא את הראש והצוואר, ולמבואר אסור לשוח עד שיסדר הטלית על גופו כראוי.

ובר מין דין בעיטוף שלנו שאנו נותנים כל הציציות לצד שמאל מאחורה, נמצא שלא קיים עדיין מצוות ציצית לדעת הסוברים שאינו חייב אלא כששניים מלפנים ושניים מאחור, כמש"כ הרמ"א (י"ב) גבי מלבושים שלנו.

בפסול ד"תעשה ולא מן העשוי"

הרב אליעזר יהודה פוסטבסקי

במנחות מ' איתא אמר רב הונא הטיל לבעלת שלש והשלימה לארבע פסולה משום תעשה ולא מן העשוי, ומקשה הגמרא מחסידים הראשונים שכיון שארגו בטלית ג' אצבעות (שעור להחשב בגד) היו מטיילין לה תכלת, ופירש רש"י קושיית הגמרא ז"ל (לפי גירסת השטמ"ק) אלא שכל ציצית שלא נעשית מתחילתה בפסול אע"פ שנעשית שלא לצורך ליכא מן העשוי, דהא הכא שלא לצורך נעשית דלא היו לה אלא ב' קרנות דאילו קרנותיה האחרים אינן ראויין לציצית שהרי סופו להוסיף עליה הרבה והוא לא ציצית למעלה מג' ואנן תוך שלש בעינן עכ"ל.

ודברי רש"י צ"ב דאם כוונתו דכיון דדעתו להוסיף על קרנותיה האחרים חשיב כמו שאין לה רק שתי קרנות, וכמו שמשמע מתחילת דבריו שכתב "דלא היו לה אלא ב' קרנות" א"כ מה הוצרך להך דינא דבעינן לתלות הציצית תוך ג' לקרן, אפילו אם היה אפשר לתלות הציציות באמצע הבגד, אבל כיון שבעינן ד' כנפות לחיוב ציצית, א"כ בגד זה פטור מציצית שהרי אין לו עתה רק ב' כנפות ואם יטיל בה עתה ציצית הוי "מן העשוי".

ואם נאמר דלעולם אף שדעתו להוסיף חשיב כבגד שיש לו ד' כנפות רק דכוונתו רש"י דכיון שדעתו להוסיף אין שייך בפועל להניח בקרנות האחרים ציציות כיון שיצא שהציציות יהיו מונחות למעלה משלש, וכמו שבאמת משמע ברש"י בסיוע דבריו שכתב "דלא היו לה אלא ב' קרנות דאילו קרנותיה האחרים אינן ראויין לציצית" דמשמע דאין כוונתו שאין לה רק ב' קרנות רק כוונתו שאין לה רק ב' קרנות הראויין לציצית, א"כ צ"ב למה נחשב "מן העשוי" הא כיון שהוא בגד שיש בו ד' כנפות הוי הוא בגד החייב בציצית ולמה ייחשב ל"מן העשוי" משום זה שאין יכול להניח ציצית בקרנותיה האחרים.

ונראה הביאור בזה דהרי עיקר חידושו של רב הונא מבואר בשטמ"ק אות ה' שיש חסרון של מן העשוי לא רק בגוונא שהציציות הונחו בפסול וכגון בתלאן ואח"כ פסקו, אלא גם בגוונא שהציציות הונחו בכשרות ורק שהבגד היה פטור מציצית שהיה מקום לומר שבכה"ג אין חסרון של "מן העשוי" מכיון שהרי הציציות הונחו בכשרות וא"כ הרי יש כאן עשייה, וקמ"ל ר"ה דגם בזה יש חסרון של "מן העשוי", והטעם בזה נראה שהוא מבואר בדברי רש"י הנ"ל, והוא שכיון שבשעת עשייתו היה הבגד פטור לא נחשב העשייה לעשייה, משום דהעשייה או היתה שלא לצורך, ועשייה שלא לצורך לא שמה עשייה.

וא"כ לפי"ז י"ל דגם בכה"ג שדעתו להוסיף אף שהבגד חייב בציצית שהרי יש לה ד' כנפות, אבל כיון שלמעשה עתה אין הבגד ראוי לקיום מצוות ציצית משום שלא שייך בפועל להניח בקרנות האחרים ציציות, [וכלשון רש"י "כיון שקרנותיה האחרים אינן ראויים לציצית שהרי סופו להוסיף עליה ונמצא ציצית למעלה משלש"], א"כ הרי נמצא שבשעה שהטילו בשני קרנותיה הראשונים הוי ההטלה שלא לצורך, ומה לי אם הטלית פטורה מציצית או שהציצית חייבת והיא אינה ראויה עתה לקיים בה מצוות ציצית, שניהם העשייה היא שלא לצורך, ועשייה שלא לצורך לא שמה עשייה, וגם לבסוף כשיהיה הבגד ראוי לציצית והרי הציציות תלוין בו הוי "מן העשוי".

בשיטת המרדכי באונס ציצית

הרב דוד מרדכי זילבר

בשיטת המרדכי דכיון דמצוות ציצית היא רק מצוה להטיל ציצית ולא איסור ללבוש בלא ציצית, לכן באונס להטיל ציצית לא נאסר ללבוש הבגד. מבואר דאונס הוא פטור מהחיוב, ולא רק פטור מהעונש. אמנם אין ללמוד שמותר להכניס עצמו לכל אונס (בדומה לכך שמותר להכניס עצמו לפטור אלא דענשינן עלה בעידנא דריתחא), ואין כוונתנו מצד דאונס אינו מיעוט בפרשת החיוב, אלא פטור כללי לגבאר על חובת הקיום, דהא גם עוסק במצוה פטור מהמצוה הוא רק פטור על חובת הקיום, ומ"מ מותר ליכנס לפטור עוסק במצוה וכו', אלא הטעם משום דענין אונס הוא מה שאין יכול, ולא שייך במקום שהוא עושה שלא יוכל, וכי קאמר המרדכי רק במקום שלא הוא עשה שלא יוכל לקיים החיוב, לכן חשיב אונס.

וכע"ז מצינו ביבמות (ע"א) דמילת בנו לא מעכבת פסחו אם חבשו בבית האסורין, כיון דאונס ופטור, ומ"מ בלא מל ובא הלילה, ל"ח אונס, דכיון דיכל למולו מבע"י חשיב כגרם שלא יוכל למול, (ומשא"כ אונס לא צפוי שייך לנידון דאונס ביום אחרון, וע"י מנ"ח מצוה י"ז). ולמבואר במרדכי לכאורה קנה עבד כשארין לו סכין למולו חשיב אונס. אמנם נראה דמילה דהקפידה תורה על הערלה אסור ליכנס למצב שלא יוכל לקיים קפידת התורה, אף אם יפטר מקיום החיוב, ולכן תנן (חולין פ"ג) דאסור לשחוט כשארין יכול לכסות הדם, ע"י גליין מהרש"א (יור"ד כ"ח סק"א), דהא מצוותו הוא רגע אחד, וחזר ונתגלה אין זקוק לו, ואפ"ה עיי"ש בכו"פ (סק"א) דאסור לאחר הכיסוי, ש"מ שהקפידה תורה על חסרון הכיסוי, משא"כ ציצית כתב הביאה"ל (סי' ס') דבלא מכוון למצוה מבטל העשה, ש"מ דמצוותו הוא עצם קיומו, ולא רק מציאות הציצית, ע"י קוב"ש (כתובות ר"ג), (ומה שאסור לאחר את הטלת הציצית, הוא משום דמצוותו כל משך הלבשה), ולכן בנפטר מחיוב הקיום, מותר ליכנס למצב שלא יוכל לקיימו.

ואף דבמרדכי שם כתבו גם לגבי מעקה (שמותר לדור בבית כשאונס על המעקה), ושם כשדר בבית הקפידה תורה על המעקה, אך הנה ע"י חזו"א (חו"מ ליקוטים י"ח) שהוא גזירת הכותב שרק בבית דירה יש מצות מעקה, ויש לפרש לא שהגזה"כ שרק שם הקפידה, אלא שרק שם הטילה התורה את חיוב תיקון המעקה, א"כ הדיור בבית פועל רק בחיוב שיוצר חסרון (כמו בכיסוי הדם, דמה שיש דם מגולה הוא חסרון), ובחיוב הא אונס ופטור, לכך מותר. ובאמת לבנות בית ולדור בו כשא"י לעשות מעקה אסור, שבוה יוצר את חסרון המעקה שהקפידה תורה.

כמה דינים לנוהגים ללבוש תכלת

הרב אברהם יוסף בלויא

לאור גילויים ואפשרויות שונות שנתחדשו בשנים האחרונות, ישנם ת"ח המנהיגים עצמם ללבוש תכלת (מהחלוצן ארגמן קהה קוצים), יש להעיר כמה נפק"מ:

א) נוסח הברכה. בענין נוסח להתעטף בציצית אם בשו"א או בפת"ח. ידוע דהמ"ב (ח), כתב דדעת רוב האחרונים לומר בשו"א, והנה אחד המקורות הראשונים לדעה זו הוא בלבוש וז"ל: "כי פת"ח תחת הבי"ת בזה המילה וכו"ב, הוא מורה על דבר הפשוט ומבורר וניכר באיזה הוא מדובר... וא"כ כשמברכין בציצית בפת"ח, ע"כ פירושו גם כן בציצית המיוחדות והמבוררות, והיינו תכלת שהוא עיקר מצות הציצית אם הוא בנמצא. וא"כ בזה"ז שאין תכלת נמצא, המברך בציצית בפת"ח ה"ז ברכת שוא ושקר" ע"ש.

ולפי"ז עד כמה שנוקט אותו אדם שיש לנו תכלת, תתהפך דעת הלבוש ויורה דאדרבה יש לומר דוקא בפת"ח. (והעירוני דכ"כ האדמו"ר מראדין באחד מספריו).

ב) הפרדת הציציות. דעת המג"א כפי שהביא המ"ב (ח), דאם ע"י שיפרידם יתבטל מתפילה בציבור א"צ לדקדק ולהפריד. ובבה"ל (ח, ז ד"ה צריך) הסביר: "וטעם המג"א דהיום דאין זה רק זכר לזמן התכלת, שהיה צריך אז מדינא להפריד התכלת מן הלבן", ע"ש. וא"כ הלוכשים תכלת ונוקטים עכ"פ בקרוב לודא שהוא קיום מצות תכלת, א"כ פסק המ"ב לענין תפילה בציבור לא יהיה נוגע, דמדינא צריך להפרידם.

ג) הפרדה בשבת. וגם נפק"מ דיהא אסור להפריד בשבת, כיון שכשיש תכלת חובה להפריד הוי תיקון מנא.

(ד) טלית של פשתן (סדין בציצית). עי' ס' ט סעיף ו - י"א שאין לעשות טלית של פשתן, ואעתיק מהמ"ב: "דגורו חז"ל משום דאז יהיה מוכרח לעשות בו ציצית של פשתן ויש לחוש שמא יעשה בו גם תכלת והוי איסור כלאים כשיתכסה בו בלילה שאז אין זמן קיום המצוה. ואף דבזמננו אין לנו תכלת, סבירא להו דמ"מ אין הגזירה בטלה. והרבה פוסקים התירו בזה דס"ל דעיקר הגזירה לא היה רק שלא יטילו בו תכלת... וגם דבזמננו דליכא תכלת לא שייך כלל הך גזירה". ומעתה עד כמה שיש לנו תכלת, הדר דינא דלפי הטעם השני של המתירים, שהביא המ"ב, יודו דכהיום הוה חזרת הגזירה כמו בזמן הגמ' (ועוד יש לדון דאף אותם שלא מקבלים שזהו התכלת יודו שיש לגזור, דמ"מ יש לחוש ש"שתכנע" שזהו התכלת).

אם יש חשש בורר בהוצאת הטלית קטן משאר הבגדים

הרב יהודה ברגר

יש לדון בישן בבגדיו בליל שבת, ורוצה להוציא את הטלית קטן מבין בגדיו, בכדי שיוכל לברך עליו למחר (והוא מצוי בילדים שנרדמים, ורוצים להוציא הציצית כדי שיוכלו לברך למחר, שהרי אינם יכולים לפטור הט"ק בברכת הט"ג), האם יש לחוש משום מלאכת בורר, שהרי בורר את הטלית קטן מתוך שאר הבגדים שלבוש בהם.

ודברי האור שמח (פ"ח משבת ה"א) דאין בורר בכלים, אינם ענין לכאן, שהרי כתב דכל דבריו אינם אלא בכלים שאין רגילים להשתמש בהם יחדיו, ולכן לעולם אין רואין אותם כמעורבין, אבל כלים שרגילים להשתמש בהם בתערובת, יש בהם בורר, ומעתה טלית קטן שצורת תשמישו הוא בתערובת עם שאר הבגדים, אין שייך להתיר ברירתו מחמת זה.

ונו"נ בדבר עם כמה לומדים שליט"א, ואעלה על שולחן מלכים, עיקרי הגידונים בזה: יש לדון האם נחשב כבורר פסולת מתוך אוכל, שהרי כל הבגדים ראוים עתה ללבישה, מלבד הט"ק, או"ד נידון כבורר אוכל מתוך פסולת, שהרי מטרת הוצאת הט"ק היא בכדי לתקנה ללבישה עם ברכה למחר, ושאר הבגדים הם כפסולת, שאינם ראוים לתיקון זה.

וכמה נפק"מ ישנם בספק זה:

[א]. אם הט"ק נידון כפסולת, הרי כתב הביאה"ל (שיט ג' בד"ה לאכול מיד) בשם הישועות יעקב שכל שבורר את הפסולת ואינו מיפה בזה את האוכל, נחשב מלאכה שאצל"ג, וא"כ לגבי נידון דין שאין הוצאת הציצית מתקנת את שאר הבגדים לתשמיש, הרי היא מלאכה שאצל"ג, ואין כאן אלא נידון על איסור דרבנן.

אבל אם הט"ק נידון כאוכל, נמצא שהברירה מיפה ומכשירה את הט"ק לשימוש, והרי היא מלאכה הצריכה לגופה, וא"כ הנידון הוא לענין איסור תורה.

[ב]. יש לדון, האם הט"ק נחשב דבר הניכר לעצמו, או"ד מעורב ובלול הוא בשאר הבגדים, והנה ידועים דברי התרומת הדשן (ס' נו) שנקט שאין שייך להקל מסבא בלא ראייה ולומר שאינו תערובת, כיון שהוא נידון של חיוב חטאת, אמנם במקום שאין יפוי של האוכל בבירורו והוי מלאכה שאצל"ג, כתב הביאה"ל (שם) שאפשר להקל בזה.

מעתה אם נידון כבורר פסולת מתוך אוכל, והוי בורר דרבנן (וכנ"ל), אפשר שיש לדון להקל שאינו תערובת, אבל אם נחשב כבורר אוכל מתוך פסולת, דהוי איסור תורה, לכא"ו צריך ראייה להקל בזה.

[ג]. אם הט"ק נידון כאוכל, אפשר לדון להתיר משום דהוי בורר אוכל לאלתר, דהנה כתב הגרשו"א זצ"ל (בהערות לשש"כ סוף פ"ג) דמותר לקלף בצל בכדי להכניסו למרק כמה שעות קודם אכילתו, באופן שלצורך השפעת הבצל על המרק, צריך שיהא מונח בתוכו כמה שעות, דאף שנאכל רק לאחר זמן, מ"מ זוהי דרך אכילתו בהכנה מוקדמת, ומעתה ה"ה בעניננו, כיון דלצורך תיקון הט"ק לברכה, צריך להכניח כמה שעות קודם לכן, כדי שיהיה הפסק בין הלבישה, נמצא דזו דרך אכילתו (ויל"פ בזה עוד).

אבל אם הט"ק נידון כפסולת, הרי אין שייך להתיר מחמת היתר זה.

עוד יש לדון בסבא אחרת, דלא חשיב כלל בורר, כיון שלא אכפתו לו כלל בתערובת שבין הט"ק לשאר בגדיו, אלא רק אינו חפץ שתהא הציצית על גופו, ומעתה יש לדון להקל בזה בב' אנפי:

[א]. מהות מלאכת בורר היינו הפרדה בין האוכל לפסולת, ואילו הכא אין כל חסרון בהמצאות הציצית והבגדים יחדיו, וכל טעמו בהוצאת הציצית, הוא משום שאינו רוצה שתהא הציצית על גופו, ואגב גררא נבררת היא מן הבגדים האחרים, ולא דמי לכל בורר, דמפריעה לו המצאות האוכל והפסולת יחדיו, ואפשר דכא"ג אין למעשהו שם "מעשה ברירה".

[ב]. יש עוד להוסיף דכיון דהציצית והבגדים אינם אוכל ופסולת, אלא ב' מיני אוכלין, אפשר דכל מה שבב' מיני אוכלין, האחד מוגדר כאוכל ומשנהו לפסולת, היינו משום שרוצה בשימוש מין אחד והמין השני מונעו מהשימוש [וכמבואר בביאה"ל דכל

ברירת ב' מיני אוכלים חשיב יפוי לאוכל], אבל כאן שאין הט"ק מעכב את תשמיש הבגדים, אינו פסולת ביחס לאוכל.

שו"ר דברי הגר"נ קרליץ שליט"א (איל משולש פ"י) בכלי זכוכית ופולסטיק המעורבין, שיש להחמיר שלא לבורר את כלי הזכוכית כדי שלא ישרם התינוק, והוא ממש כנידון דין, דהוי ב' מיני אוכלין ואינו בורר מחמת שאינו רוצה בתערובת, אלא אין רוצה שכלי הזכוכית יהיו כאן.

ומהגר"מ רוזנר שליט"א שמעתי דלכא"ו יש להחמיר שלא להוציא הט"ק מתוך הבגדים.

בטעם שיזכו ישראל לטלית של תכלת ולבן של ציצית

הרב שילה בן דוד

כתוב (בראשית ט, כג) "ויקח שם ויפת את השמלה", ופרש"י "אין כתיב כאן 'ויקחו', אלא 'ויקח', לימד על שם שנתאמן במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת זכה לינתן קבורה לבניו". וקשה ממה שאמרו (סוטה יז. וחולין פח:): "בשכר שאמר אברהם אבינו (יד, כג) 'אם מחוט ועד שרוך נעל', וזו שני בניו לחוט של תכלת ורצועה של תפילין", [ורע"א (בשו"ע או"ח סימן ב) הביא בשם עמק המלך (פרשת לך לך) לבאר שזהו שאמרו (שבת סא.) דיש לנעול תחילה את רגל שמאל ואחר כך את רגל ימין דממי לתפילין, והיינו משום שמזכיר את שורש מצות תפילין, שהיא משום ה' שרוך נעל' שאמר אברהם].

ויש לומר דעל מה שנתאמן במצוה זו יותר מיפת, זכו בניו לטלית של ציצית, דהיינו לחוטים הלבנים שבציצית, אבל בדיבור אברהם "אם מחוט ועד שרוך נעל" זכו בניו לחוטים של תכלת' כדמשמע לישנא דרבא, [ונהי דלבן ותכלת שתינה מצוה אחת היא, מכל מקום הם שני ציורים]. וכן כתב הרא"ם. וכן תירץ ה"ח" (בדברי דוד כאן) דכאן קאי על לבן של ציצית, ושם מייירי מחוט התכלת, דאיתא התם תכלת דומה לים ע"ש. ועיין מה שהרחיב בהעמק שאלה (שאלות פרשת עקב סוף סימן קמה אות כה).

עוד יש לומר (וכן תירצו במושב זקנים, פירוש הטור, והריב"א עה"ת), דבתחילה זכה שם בטלית של ציצית על מה שנתאמן יותר מיפת, אלא דאכתי לא ידע מאיזה אחד מבניו יתקיים דבר זה, אלא ד'מגלגלין זכות על ידי זכאי' (תנא דבי אליהו רבא, פרק טז. תנא דבי אליהו זוטא, פרק ז. פרקי דרבי אליעזר, פרק מח. ותענית כט. לגירסת רש"י, וכעין זה בתוספתא תענית ג, ט ובבלי תענית כט. ערכין יא: יב.), ולכן דוקא אברהם זכה בה לבניו בזכות שאמר "אם מחוט וגו'".

אכן באופן אחר ראיתי לומר על פי דברי שו"ת חתם סופר (יו"ט ס"ט) דהקשה היכי נלמד (ביבמות ד.) עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, הא יש לומר דשרי משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו ומבואר (שם) שלא אסרה תורה כלאים אלא בלבישה דאית ביה הנאה. ותירץ הקהילות יעקב (שם סימן ד) דלענין איסור כלאים, כל שיש בבגד של צמר חוט אחד של פשתן הוי כל הבגד חתיכה דאיסורא, ולענין מצות ציצית אינו מקיים את המצוה בכל הבגד אלא רק בציצית המונחים שם, ולכן לא שייך להתיר כלאים בציצית משום מצוות לאו ליהנות ניתנו, כי המצוה רק בחוטי שבו, ולבישת הבגד אינו עשיית המצוה, ושפיר שייך בו איסור דכלאים. אבל החתם סופר הבין דאף הבגד הוי מכלל המצוה, [וכן משמע ברש"י (ב"ק ט:)] שכתב דמדינא ד"זה אלי ואנוהו" חייב לעשות 'טלית נאה וציצית נאה', ומשמע דהטלית עצמה גם כן חשיב כחפצא דמצוה (ובאמרי שילה שם כתבנו בזה), וכן פסק המגן אברהם (ריש סימן כד.) ויש לדחות קצת, וצריך עיון בזה]. ולפי זה אפשר דבשכר השמלה זכו בני שם לטלית של ציצית שהוא גוף הבגד [כמדויק בלשון רש"י זכו ל"טלית של ציצית"], ומשום דיבור אברהם זכה לחוטי הציצית עצמם.

בענין המחייב בציצית

הרב נתנאל לייקין - יפה

איתא בגמ' (חולין פט.) שזכו כלל ישראל, זרע אברהם, לתכלת בזכות דברי אברהם 'מחוט' ועד שרוך נעל (ועי' מהרש"א), והקשה בגליון הש"ס מרש"י (פרשת נח ט, כ"ג) דאיתא שזכו לטלית בזכות שכיסו את נח - ויתיר ר' שמשון פינקוס זצ"ל (כך אמר לי אברך אחד) שזכה הדור הקודם (דהיינו שם בן נח) שיצא ממנו הזכות לצאצאיו של אברהם ולכלל ישראל למצוות ציצית.

ולפי"ז יש מקום לומר שהבגד היינו המחייב והציצית היינו קיום המצוה (וזכו להם כלל ישראל קודם לבגד ואח"כ לציצית).

והנה בספר משמרת חיים (ח"ב - ציצית ג) מיישב עם חילוק זה השו"ע דמשמע שרק מבכרים בטלית אחרת עם ציציות שכבר בירך עליהם (שהיו על בגד אחר) ולא בציציות אחרות בטלית שכבר בירך עליהם, דהרי הטלית הוא המחייב של המצוה דציצית, ועצם המצוה הוא הציצית עצמו, ולכן יברך רק במחייב חדש, משא"כ במחייב ישן הרי נשאר ממצוה הראשונה שבירך עליו ולא יברך שוב.

והערתי דהרי רש"י בב"ק (ט: ד"ה הידור מצוה) אומר שיש ענין של 'טלית נאה', מלבד ענין של 'ציצית נאה', ולכאורה הידור שייך רק למצוה ולא למחייב, ואם נאמר שהטלית רק המחייב לא יצטרך 'טלית נאה'.

ואתו אברך הנ"ל האיר לי שמושבו במקום אחר, דהרי במשמרת חיים (ח"א - ציצית ה) מקשה ממק"א בענין זה, מבית ומזוזה, שרק למזוזה יש ענין של נוי מצוה, משא"כ לבית (המחייב של מצות מזוזה). ומתוך דציצית נעשה חלק דבגד של הטלית (שהם דומים), ועי"ז נעשית חפצא דמצוה א', ולכן יש ענין של נוי גם לטלית ובבית שהמזוזה אינה דומה לו, לא נעשה חפצא א', ולכן אין 'נוי' למחייב.

בהא דציצית הוי מצוה שהזמן גרמא לשיטת ר"ת

הרב אליעזר יהודה פוסטבסקי

במנחות מג: נחלקו ר"ש ורבנן אם נשים חייבות בציצית, ור"ש פוטר מפני שהוא מצוות עשה שהזמן גרמא, ומבואר בגמרא דפלוגתתם אם כסות לילה חייבת בציצית, דר"ש ס"ל דכסות לילה פטורה ומש"ה הוי מצוות עשה שהזמן גרמא, ורבנן ס"ל שכסות לילה חייבת ולא הוי מצוות עשה שהזמן גרמא.

והתוס' שם מ: הביאו מהירושלמי בקידושין פ"א ה"ז דביאר פלוגתתם דכו"ע ס"ל דכסות לילה פטורה ואעפ"כ ס"ל לרבנן דלא הוי מצוות עשה שהזמן גרמא משום דכסות המיוחדת ליום וללילה חייבת בציצית ע"כ, ודברי הירושלמי צ"ב דמה מהני מה שכסות המיוחדת ליום וללילה חייבת לשייחשב משום זה שלא הזמן גרמא, דבפשוטו גדר מ"ע שהזמן גרמא היינו שאינו חייב לקיימה אלא בזמן מסוים, וא"כ כיון שבליילה אינו חייב לקיים המצוה של ציצית א"כ הוי שהזמן גרמא,

וע"כ ס"ל לירושלמי שמצוות ציצית אינה תלויה בזמן וחייב בין ביום ובין בלילה ודלא כשיטת הרמב"ם, אלא כשיטת ר"ת דכסות יום חייבת גם בלילה וכסות לילה פטורה גם ביום, וממילא מצד זמן החיוב לא הוי הזמן גרמא שהרי נוהג בכל זמן, והא דחשיב זמן גרמא פירש ר"ת שכיון שכסות לילה פטורה נמצא שהיום גורם לחיוב המלבוש, ועי"ז קאמר הירושלמי דס"ל לרבנן דכיון דכסות המיוחדת ליום וללילה חייבת ושייך חיובא בבגד שהוא גם של לילה סגי כבר להחשיבו למצוה שלא הזמן גרמא.

ויל"ע מה מהני לזה מה שכסות יום ולילה חייבת בציצית, הרי גם בכסות זו מה שחייבת בציצית הוא משום השם יום שבטלית, ונהי שהשם לילה אינו מפקיע מהטלית החיוב אבל הרי לשייחשב זמן גרמא לא בעינן שהלילה יהיה מפקיע לחיוב וסגי בזה שהחיוב תלוי ביום והיום גורם החיוב.

ונראה בביאור דברי הירושלמי, דס"ל דטעמא דר"ש דמה שציצית הוי מצוה שהזמן גרמא אף שאין חיובו תלוי בזמן אלא בכסות, הוא משום שכיון שסתם כסות יום לובשים ביום וסתם כסות לילה לובשים בלילה, א"כ ע"י תנאי זה שצריך שיהיה כסות יום לחיוב ציצית יוצא שהקיום של ציצית בפועל בצורה הרגילה הוא רק ביום, ובוה שהמצוה בפועל ע"י תנאי אין לה קיום רק ביום, סגי לשייחשב זמן גרמא.

ולפי"ז מה שכתב הירושלמי דטעמא דרבנן שאמרו שציצית הוי מצוה שלא הזמן גרמא משום דכסות המיוחדת ליום וללילה חייבת בציצית, הביאור הוא דכיון שכסות

המיוחדת ליום וללילה חייבת בציצית, א"כ שוב אין המצוה תלויה בזמן שהרי שייך שיהיה קיום של ציצית בלילה בצורה רגילה בלא לשנות מצורת הלבישה הרגילה.

ד' ציציות - שבכל צד שיפנה יזכור

הרב יהודה לייב אריה הכהן רוטנברג

א. בגמ' מנחות (מ"ג ב'): תנו רבנן חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך, ופירש"י: שבע ביום - תפילין בראש וזרוע הרי שנים וארבע ציציות ומזוזה הרי שבעה, עכ"ל. והק' המהרש"א מדוע חשבינן הציצית לד', הא כיון דמעכבין זה את זה הרי הן מצוה א', ולא דמי לתפילין דחשיב להו בתרי מצות כמו ששינונו לעיל בפרק הקומץ של יד אינו מעכב את הראש כו', עיי"ש.

ב. בשו"ע ס' ח': מחזיר שתי ציציות לפניו, ושנים לאחריו, כדי שיהא מסובב במצות. ובסי' כ"ד א' כתב השו"ע: וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום, כדי שיזכור המצות בכל רגע. וע"כ יש בו חמשה קשרים, כנגד ה' חומשי תורה, וארבע כנפים, שבכל צד שיפנה יזכור, עכ"ל. וצ"ב דלכא' נאמרו כאן שני טעמים שונים בענין ד' כנפות דציצית.

ג. והנראה לפימ"ש"כ בספר החינוך (מצוה תכ"א) בביאור דברי הגמ' שסיבבן הקב"ה במצות, וז"ל: "שהאדם בהיותו בעל חומר ימשך בהכרח אחר התאוות, כי כן טבע החומר לבקש כל הנאות אליו והערב כסוס כפרד אין הבין, אם לא שהנפש שחננו האל תמנענו לפי כחה מן החטא, וכו', לכן היא צריכה על כל פנים להרבה שומרים לשומרה וכו', וציונו להעמיד שומרים גבורים סביב לה וכו', ושניתן ארבע ציציות בארבע כנפות כסותו ומזוזה בפתחיו ותפילין בידיו ובראשיו, והכל להזכירנו למען נחלל מעושי דינו ולא נתור אחר עיינינו ואחר יצר מחשבות לבנו", עכ"ל. ויעוין גם ברמב"ם ספ"ו מהל' מזוזה: "אמרו חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים", עיי"ש היטב.

ונמצא לפי"ז דהענין שיהא מסובב במצות, והא שבכל צד שיפנה יזכור, הוא חדא מילתא ממש, דהקב"ה סיבב את ישראל במצות כדי שיהי' לכל אדם מזכירים רבים שיעוררו אותו לחדול מעושי ד' ושימלא את חובתו בעולמו, כבי' הראשון הנ"ל, וא"ש ד' השו"ע.

ד. ולפי"ז יש לברר מדוע ד' כנפות הציצית עולים למנין ד', שהרי כל עיקרן של ד' הכנפות הם לריבוי ותוספת הזכירה שבכל צד שיפנה יזכור, (והוא מד' בעה"ט: לכן צוה לעשות ד' ציציות בארבע כנפות בגדיו שכל מקום שיפנה יזכור), וזהו החיבה שסיבבנו הקב"ה במזכירין רבים. משא"כ בתפילין שנעשין גוף אחד ואין תוספת הזכרה בריבוי הפרשיות. [ועי' מנחות מ"ד א' באו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו וכו', עכשיו נדמו עלי כד' עדים", ומבואר דהד' ציציות הם תוספת של ריבוי זכרון ועדים לשמירת מצות ה'], ומתיישב קו' המהרש"א.

ה. ומצינו דדבר זה הוא נפק"מ לדינא, כמש"כ בדרכ"מ (סימן י') במלבושים שכל הארבע כנפות לפניו ואי אפשר להלבישן בענין אחר, דאין חייב בציצית מה"ט דלא חייבה תורה אלא בכהאי גוונא ששתי כנפות לאחוריו ושתי כנפות לפניו, עיי"ש. ועי' בכתר ראש ו'.

רחבה מצותך - ענינים שונים

ולהלכה פסק הט"ז בחו"מ סימן רסו כדעת הרי"ד. וז"ל שם בסעיף ה' בתו"ד וברמב"ם סיים שם וכו'. ונ"ל לדייק מלשונו דדוקא אם אירע השבת אבידה בשעה שקיבל מאביו אמרו כן, וכו' משא"כ אם הוא כבר עסק במצות כיבוד אב באיזה דבר ואירע לו השבת אבידה, דהוא פטור מטעם כל העוסק במצוה, ובוה אין האמירה של אב לא מעלה ולא מוריד, אלא אין מוטל עליו כלל מצות חיוב השבת אבידה, וכמו שמצינו לענין שומר אבידה דהוי שומר שכר מטעם דמתנהיג דפטור לתת ריפתא לעניים בשעה שעוסק בהשבת אבידה וכו' ואין לומר כיון שהוא חייב בהשבת לא אמרינן בבן דפטור מטעם עוסק במצוה, דא"כ גבי צדקה דשומר אבידה נמי נימא הכי דאותו בעל אבידה עצמו הוא חייב לתת ריפתא לעניים, אלא ודאי כדפרישית, כנלע"ד עכ"ל.

ויל"ע לשי' הרי"א הנ"ל דלא מיפטר מדין עוסק במצוה כיון דהכיבוד אב כרשות חשיב, היאך הדין בעוסק בכיבוד אב ויש לפניו רק ספק מצוה דאורייתא דחייב לקיימו מספק. מי נימא כיון שמחוייב לקיים מדין ספיקא לחומרא, ממילא יניח כיבוד האב ויקיים כמו כל מצוה ודאית. או דנימא כיון שכל הקיום הוא רק של ספק, והרי על הצד שאין כאן מצוה לפניו הרי ממילא הכיבוד אב הוי מצוה, וממילא קיימינן דהוי ספק וספק, ואיזה שירצה יעשה. וצ"ע.

ועיקר שיטתו של הרי"א הנ"ל צ"ע מהסוגיא בב"מ ל"ב. דמקשינן שם למה לי קרא דאתה ואביך חייבין בכבודי תיפול' דהאי עשה והאי לא תעשה ועשה, ולהרי"א הנ"ל הרי איצטרך קרא למימר שאין כאן הפטור של עוסק במצוה. וצ"ע ג'.

בענין אם עוסק במצות כיבוד אב פטור מן המצוה

הרב יעקב רוטנברג

הנה קיי"ל (סוכה דף כ"ה). דעוסק במצוה פטור מן המצוה. ולכאורה ה"ה בעוסק במצות כבוד אב פטור מן המצוה. אך יש לדון דהא קיי"ל בב"מ ל"ב. שאם אמר לו אביו אל תחזיר שלא ישמע לו שנא' איש אמו ואביו תיראו וכו' אני ה' כולכם חייבין בכבודי, ויש לעיין אם מה"ט נמי ליכא בזה הפטור של עוסק במצוה מטעמא דאתה ואביך חייבין בכבודי. וכבר נודע שנחלקו בזה הרי"ד והרי"א בב"מ ל"ב.

וז"ל הרי"א שם (בקונטרס הראיות לב"מ ראייה ט"ו) מנין שאם אומר לו אביו הטמא או אל תחזיר אבדה שלא ישמע לו וכו'. כתב מו"ה בפסקיו ודוקא כשא"ל אל תחזיר לו אבדה ובוא ועשה עבודתי אל ישמע לו, אבל אם היה עסוק בעבודת אביו וראה את האבידה אין זקוק לה דהנוקט במצוה פטור מן המצוה וכו' כדכת' מו"ה בפסקיו, וזה נ"ל דוחק גדול דאם איתא שאם היה עוסק בעבודת אביו אין לו להניחה בעבור האבידה, א"כ כשאינו עוסק בעבודת אביו נמי למה לא יקיים מצות אביו, כי מי יש לפניו ב' מצות הרשות בידו לעשות איזו שירצה, אלא לפי שכולכם חייבין בכבודי וגם האב חייב לבטל כבודו משום מצות השבת אבדה, וכאילו כבוד אביו רשות היא דומה אצל שאר מצות, וא"כ אפי' עוסק במצות אביו לאו כעוסק במצוה דמי, עכ"ל. ומבואר ד' הרי"א שחייב לעזוב כבוד אביו מפני המצוה דכבוד אב במקום מצוה ה"ה כרשות חשיב.

בענין הוצאות שבת ויו"ט

הרב יצחק לנדא

ביצה טז. "כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד ר"ה חוץ מהוצאות שבתות והוצאות ימים טובים והוצאות בניו לתלמוד תורה שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו". ועוד שם טו: "א"ר יוחנן כו' א"ל הקב"ה לישראל בניי לוו עלי כו' והאמינו בי ואני פורע".

יש לעיין מה הדין באדם שיש בידו סכום כסף המיועד לטיפול רפואי אשר עתיד להערך מיד אחר השבת (כגון ביום ראשון או שני), האם יוכל להשתמש בסכום הנ"ל עבור הוצאות שבת ולהסתמך על ההבטחה שהכסף יוחזר לו מן השמים עוד לפני הגיע זמן הטיפול האמור, או דילמא אין ההבטחה מוגבלת לזמן קצוב, וממילא לא שייך במקרה זה להשתמש במעות עבור צרכי שבת. וכמדומני שסוגיין דעלמא - ובכלל זה אף חסידים ואנשי מעשה - הוא כצד השני שהזכרנו שלא מובטח לו שהוצאותיו יחזרו תוך יום או יומיים בלבד, וכן הוא גם בכל דבר נחוץ אחר שא"א לוותר עליו. ולכן אם אינו מוצא ממי ללוות (עי' תוס' שם טו: ובהג' הגר"א שם) יעשה שבתו חול ולא ישתמש במעות הנ"ל.

ואין לומר בעניננו את האימרה השגורה בפי רבים כי הכל תלוי במידת הבטחון של אותו אדם משום שטענה זו מחזירה אותנו לסוגיא הכללית של בטחון בהש"ת וכאן אנו דנים בגדרי ההבטחה המיוחדת האמורה בסוגיין (אמנם עיי' שטמ"ק בסוגיין שכתב על המילים 'שבתות ימים טובים' בשם הריטב"א שכן הוא גם בשאר מצוות).

עוד יש להסתפק בענין זה מה הדין באדם שנוהג בעצמו מידת חסידות שלא ללוות מאף אדם (וכפי שהדריך וזרז לזה מרן החזו"א זל"ה לכמה מתלמידיו וכמבואר בכמה מאגרותיו) ולשום צורך שהוא, האם לצורכי שבת יכול לנטות ממנהגו, או דילמא יקיים הוא כפשוטו את מאמרו חז"ל בפסחים קב. עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות - לא לידי מתנתם ולא לידי הלוואתם, שהרי אין הוא מתכחש ח"ו לאמונה שהוצאותיו יחזרו לו רק שרועה לעמוד בהנהגה שהורגל בה שלא ללוות לעולם.

עוד יש להסתפק מה יהיה הדין באדם שאינו בעל דרגה כזה שאינו לווה לעולם אבל נוהג הוא בזה באופן מחויב מתוך רישום מסודר ומדוקדק, ונטילת הלוואות באופן תדיר של פעם או פעמיים בחודש עבור הוצאות שבת גורמות לו לבלבול בחשבון חובותיו ומרגיש בנפשו שהדבר יגרום לו להידרדרות במצבו הכלכלי - שיתרגל לנטילת הלוואות באופן תדיר גם לצרכים אחרים, ודבר זה כידוע הינו מדרון חלקלק.

עוד יש לדון מה הגבול בענין הוצאות שבת ויו"ט, וכי כל הוצאה של תוספת עינוג במאכל ובמשתה וכגון יינות יקרים או סוגים שונים של בשר ודגים העולים לסך גבוה מאד, תיכלל היא בהבטחה של כל המוסיף מוסיפין לו?

וכמו"כ יש לדון בזה גם מההיבט הערכי האם נכון הדבר להדר במידה הגונה כ"כ בענין הוצאות שבת באופן שעלול לגרום לבני ביתו להפריז בזמן המוקדש לסעודות השבת - זמן אשר יבוא על חשבון הזמן שהיה מיועד ללימוד תורה, וידוע כבר בשער בת רבים גודל ענין הלימוד בש"ק. ועוד יש לדון באפשרות שעלייה בכמה דרגות לעומת המקובל בימות החול עלולה גם לגרום לבני ביתו להתרגל להרבות בתענוגי עוה"ו גם בימות החול, דבר שלא עלה על ליבם קודם לכן.

ויש להעיר לכלל הצדדים והשיטות השונות (וכמו שנזכיר בעזשה"י במקו"א) שיש בדבר זה, מ"מ זה ברור שאברך רגיל שנוהג לקנות את הדברים הנצרכים לו בכרטיס האשראי ואינו מדקדק כ"כ על כל שקל, וגם אינו מקפיד מללוות מפעם לפעם, ודאי שאין מקום לעמוד במכולת בע"ש ולחשבון בדקדוק אם לחסוך כמה שקלים במוצר זה ועוד כמה שקלים במוצר אחר, או שמסתפק אם לא קונה 'חלילה' יותר מהנצרך לשבת - לזה ודאי אין מקום כלל - וכנגדו בת קול מצווחת ואומרת בן אדם מה לך נבהל על ממון שאינו שלך, והלא כל מזונותיו של אדם כו' חוץ מהוצאות שבתות ויו"ט שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו.

ויש בנותן טעם להוסיף דעינינו הרואות לכמה וכמה ת"ח גדולים, וביניהם אף מגדולי הדור ממש, שלא הרבו בהוצאות גדולות לשבת ויו"ט, והידור מיוחד בדבר זה מוצאים אנו יותר דוקא אצל בעלי בתים, ובודאי שדבר זה אומר דרשני. ונראה דס"ל דכיון ומענגים הם את השבת בכמה וכמה תבשילים ומיני מאכל באופן ניכר יותר משאר סעודות השבוע, ס"ל דדי בזה, ואינם מחוייבים לא ללוות ולא להשתמש בכסף המיועד להוצאות החודשיות. ואדרבה, סבירא להו דיש עדיפות בהנהגה זו יותר מאשר להתנהג בהרחבה יתירה ומטעמים שהזכרנו לעיל.

וראוי לציין דגם המעיין במשנ"ב בסי' רמ"ב ס"ק א-ב נוכח גם ברוח זו המנשבת בין בתרי דבריו, ע"ש.

ובודאי שלא באתי לקבוע מסמרות בסוגיא מורכבת זו, רק להעלות מעט צדדים בדבר, ואדרבה יבואו אחרים ויאירו סוגיא זו מאור תורתם, ישוטטו רבים ותרבה הדעת.

כבוד הבריות - האם שרי למחול על כבודו

הרב אברהם מנחם הלוי הוכמן

דינא הוא דכבוד הבריות דוחה איסור דרבנן, וכדאמרו (מנחות לו:): דהיכא דנפסקה טליתו בשבת בכרמלית פושט טליתו. ויש להסתפק האם רשא למחול על כבודו, או"ד רצון חכמים שיתקיים כבודם של הבריות.

והנה בב"י (או"ח י"ג), כתב לחלק בטליתות דידן דאין לובשין אותן משום מלבוש ואין בפשיטתן בזיון אסור לפושטן. א"נ דלעולם לא גזרו חכמים בכרמלית בשום טלית דלא פלוג רבנן.

ולכאורה תימה מה ענין לא פלוג שייכא בכאן, הלא כל ענינו ד'לא פלוג' זהו דמתקני רבנן בכל גווני משום שיכול לבוא לטעות ולהתיר ולא יתקיים איסור חכמים, אבל הכא אם יטעה האדם וידמה לאהדדי אזי לא יפשוט טליתו אף במקום בזיון ומה איסורא איכא בזה, ואמאי התירו חכמים טלית בכל גווני.

ועל כרחק מבואר דיש לחכמים רצון וטעם שיתקיים כבוד הבריות, ומש"ה לא פלוג בעבור שיתקיים כבוד הבריות.

מיהו מצינו (שבת קמ"ח) דאסור לומר בשבת הלויני כיון דאתי למיכתב דסתם הלואה ל' יום. וכתב הרשב"א דאפילו במקום דהתנה עמו שיכול לתבועו קודם ל' יום נמי אסור דאכתי אין דרך בנ"א לתבוע קודם ל' יום, ואתי למיכתב. והנה בפרמ"ג (ש"ז י"א) הביא דעת הרשב"א דאף באמר שיחזיר לאלתר אסור דלא פלוג רבנן דאין דרכן של בנ"א לתבוע וכו'. ויש לתמוה דאם קיימא בזה טעם התקנה דאתי למיכתב כיון דאין דרכו לתבוע א"כ מהו שהוסיף לא פלוג.

ונראה דלעולם הך חששא דיכתוב כיון דאין דרכו לתבוע אינו טעם מספיק לתקן תקנתם, אלא אחר דכבר מתקני רבנן כיילי משום לא פלוג בחששא קייל. ונמצא דאיכא לא פלוג דענינו דיש בו מענין התקנה ורק אינו חשש מספיק בעבור להעמיד התקנה.

ומהשתא, בטליתות דידן דאינם מלבוש נהי דאינו בזיון כ"כ שיתקנו חכמים לפושטם בכרמלית, מיהו אחר דמתקני בטליתות שלהם דהוי כבוד הבריות, כיילי נמי בזיון קל דטליתות דידן, והיינו ביאור ה'לא פלוג' שהביא הב"י.

וע"ע ברא"ש ב"מ ל: גבי זקן ואינה לפי כבודו דאיסור הוא לזלזל בכבוד התורה.

חשש חיוב הפרשת חלה אף בפחות מחמשת רבעים קמח

הרב נחמיה שלומוביץ

בשו"ת הרשב"א א' תס"א דנו הרשב"א והרא"ש גבי עיסה קטנה שאין בה חמשת רבעים ואחר הלישה תפחה ועמדה על חמשה רבעי הקב מדוע איננה חייבת בחלה, מאי שנא משני עיסות קטנות שנשכו זב"ז שחייבות בחלה, שהרי ראוי לדון בתר השתא כמו שאמרו גבי טומאה (מנחות נד, א) בשר העגל שתפח ועמד על כביצה, רב ורי"ח ס"ל שמשערין כמו שהן עכשיו וכו'.

והרשב"א תירץ שכוין שבשעת הגלגול לא היה בה שיעור תו אינה מתחייבת עוד, שהרי כלל בידנו שכל שבשעת חובתה היתה פטורה, פטורה, כמו שאמרו גבי גוי שגלגל והתגיייר וכו'. (ושלא כדברי הגר"ח הלוי שבועיסה קטנה ל"ש לפטור מהאי כללא) ומה שאמרו שני קבין שנשכו זב"ז חייבים, שאני התם דהוי כאלו ערסן שניהם יחד. כלו' דהוי כגלגול חדש וע"כ א"א לפטור מכלל דכל שבשעת חובתה היתה פטורה. (וכן ביאר בדרך אמונה בביאור הלכה את כוונת הרשב"א).

ולפי"ז נמצא שאפשר לבוא לידי חיוב חלה אף כשהקמח מועט מאוד, כגון מי שעשה עיסה קטנה שיש בה י' ביצים בלבד ותפחה ועמדה על כ"ב ביצים ועשה עוד עיסה קטנה כזאת ואחר שתפחה ועמדה על כ"ב ביצים צירפם בסל, נמצא שנתחייבו בחלה אף שאין בשניהם יחדיו אלא כ' ביצים קמח או פחות.

וכמוכן שכן יהיה הדין גם אם הפריש בתחילה מספק, כגון במי שעשה לחמניות מקילו ומאתים קמח והפריש חלה מספק כנהוג, ואח"כ אכל משם לחמניה אחת ונתן במקומה לסל לחמניה מעיסה אחרת כוונתה אפי' שהלחמניה השניה קטנה מן הראשונה צריך לחזור ולהפריש, שהרי את הלחמניה השניה בתר השתא משערין, נמצא שעכשיו שיעורה גדול יותר ממה שהיתה עם הלחמניה הראשונה, ושמצא מקודם פטורה היתה ועכשיו חייבת.

והדבר מצוי ביותר, ואי קיי"ל כרשב"א בזה צריך להזהר הרבה בדבר. אכן לרא"ש שם ובתשובותיו (כלל ב יד) דרך אחרת בדבר.

פלאות עדותיך – מדור קושיות

בחטאו ולא בשמעני בן גרא". ומפני מה יש לייחס את הטובה לאדם המטיב ואת הרעה לרצון ד'.

עוד יש לבאר, מהי 'זכות תרעומת' (ב"מ עה:); שיש לאדם על רעהו, והלא הוא מרצון השם ית' כמש"כ בחינוך (ובשלמא בנזק טובע את השלמתו, אבל תרעומת לא נשאר בידו אלא תרעומתו).

תמיד לא חסר לנו

הרב יהודה ברזיל

בברכת המזון אומרים "ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו... מזון". ויל"ע איך עני אומר לשון זו, כאשר אין לו די סיפוקו, ופעמים שרעב ללחם, והרי הוא דובר שקרים.

מאי שגא הכרת הטוב מאיסור 'לא תיקום'

הרב יאיר גוט

יש להבין, דהנה מצד אחד נתחייבנו להכיר טובה למטיב, ובאו ע"ז כמה אזהרות בתורה (כבוד או"א, "לא תתעב מצרי" ועוד) לזכור את ההטבה ולהחזיק טובה. ומאידך נצטוונו "לא תיקום ולא תיטור" ובאר בספר החינוך "משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצטוו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנזקם ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום 'הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך', תלה הענין

תגובות

הרב נתנאל ולדנברג

מצוות כתיבת ס"ת בתוכנת מחשב-הוספות

א. אודות מה שכתבתי בגליון הקודם (להכנסת ספר התורה): שאלוני, לסברא שכתבתי שהקונה מחשב ותוכנתו לא יקיים המצווה, לפי שא"א להשתמש בכ"א מהם מבלעדי חבריו, והמצווה היא להעמיד לימוד שאפשר להשתמש בו מצד עצמו; א"כ מה נאמר בקונה ספר המודפס כדוגמת ספר "רזיאל המלאך" - שאותיותיו קטנות מאד עד שא"א לקרוא בו אלא ע"י זכוכית מגדלת, וכי לא יקיים המצווה?

ואף אני אשאל את השואל: לטעמך, מי שיש לו ברשותו ספר כגון זה, ואינו יכול לקרוא בו, ועתה קנה זכוכית מגדלת, וכי יקיים בקנייתו את המצווה?

על כן נראה כדלהלן, ספר שכתוב באותיות קטנות, נראה שיש לדמותו לסברא דאמרינן בכמה מקומות ד"פומיה הוא דכאיב ליה" (ע"י יבמות קד ב, ומג"א לט ה), דאף כאן, הספר שפיר חשוב כאמצעי לימוד מצד עצמו, דהרי כתובה בו התורה, ורק דעיניה דאדם הוא דכאיב ליה, וצריך לסייע בעדה בעזרת זכוכית מגדלת.

ומשא"כ בתוכנה והמחשב, דאי"ז רק חסרון באדם הלומד, אלא אף מצד עצמם, כשהם זה בלא זה, הרי אינם ראויים לשום דבר (לימודי), ואינם אלא כחספא דעלמא.

ונחמד הדברים, ספר שהקריאה בו היא רק ע"י זכוכית מגדלת, קל לנו להחליט מהו העיקר - הספר, ומהו המסייע - הזכוכית, וזה משום שהזכוכית איננה דבר המשלים ומהווה הספר להיותו כאמצעי לימוד, אלא היא רק כעין "מתווך" בין האדם לבין אמצעי הלימוד (הספר). אבל במחשב ותוכנתו, מהי"ת לן להכריע ביניהם מהו העיקר ומהו המסייע, הלא שניהם כשהם זה מבלעדי זה, אינם כלום, והמחשב אינו רק "מתווך" בעלמא בין האדם לבין התוכנה, אלא הוא משלים ומהווה התוכנה להיותה כאמצעי לימוד יחד עמו.

ב. עוד העירוני על מה שכתבתי שאם נאמר שמקיים, יהא אסור למכור תוכנה תורנית ומחשב המסייעים ללימוד; מהא דשיטת הרא"ש גופיה (מגילה פ"ז ס"י א) שיחיד מותר לו למכור ס"ת שלו, וכן נפסק בשו"ע (או"ח קנ"ג). והערה נכונה היא.

אמנם עדיין יש לדון לפי מה שהביא המשנ"ב שם (ס"ק ס) מהעולת תמיד והא"ר, שאף שרשאי היחיד למכור, מ"מ אינו רואה סימן ברכה לעולם מאותם דמים, ולפ"ז יש לדון האם יש לחוש לזה אף בנידונינו.

הרב יצחק לנדא

עוד בענין שיעור כדי אכילת פרס

בגליון 12 (שבועות) כתב ידידי הרה"ג ר' אליהו ריפס שליט"א להעיר בנוגע לדבריי בגליון 10 (פסח) בענין שיעור כדי אכילת פרס במצות מצה. ברצוני לציין כי לא כתבתי כפי שמשמע מדבריו ששיעור הזמן של מצה הינו גדול יותר מפאת שדרכה להיאכל בזמן מרובה, אלא טענתי שעצם המושג כזית בכדי אכילת פרס פירושו שניתנה אורכה ל"אכילת כזית" (בין לענין קיום מצות אכילה ובין לענין איסורין) שיהא עליה עדיין שם של אכילת כזית - עד לפחות פי שש (ולחריב"ם) הוא פי תשע) מהזמן הנצרך לאכילת כזית אחד, שהרי פרס הוא לכל הפחות שש כזיתים (ולחריב"ם) הוא ט' כזיתים). ופשיטא לענ"ד דגם אם היה השיעור של אכילת כזית רק בכדי אכילת כזית (וכפי שהיא באמת שיטת הרמב"ם ועו"ר גבי שיעור שתייה - שהוא כדי שתיית רביעית), גם אז לא היתה משמעות הדבר שצריך לאכול את הפת חטיבן בבהילות, אלא שצריך היה לאכולה ברציפות ללא שום שיהוי בין תחילת הכזית לסופה.

וזהו בלבד המשמעות של דברי הגמ' בסוכה (ומכאן מענה לדבריו של ידידי הרה"ג הנזכר בגליון 11 - אחו"ק) שהשיעור של כדי אכילת חצי ככר (דהיינו אכילת פרס) הוא דוקא בפת חטיבין ולא פת שעורין וכן דוקא כשמיסב ואוכל ודוקא כשאוכל

בלפתן שכל אלו הג' דברים גורמים (ע"י רש"י) שתהא האכילה מהירה וברצף ומבלי כל עיכוב, אבל בודאי אין הכוונה שצריך לאכול בבהילות ובמהירות יתר - מעבר למהירות הרגילה שבה אוכלים בנ"א את פיתם בשאר אכילות רשות, דא"כ אין זה כזית בכדי אכילת כזית אלא בכדי אכילת חצי כזית. וע"כ כתבנו דהדברים ק"ו שאין מקום לאכילה מבוהלת כאשר באמת השיעור של אכילת כזית הוא בכדי אכילת שש כזיתים, ופשיטא דמי שמצריך שיעור גדול יותר של כזית, אצלו השש כזיתים הם ג"כ גדולים באותה מידה וממילא האורכה הניתנת לו הינה גדולה יותר. ולכן יכול אדם לקחת לחומרא את השיעור המגדיל ביותר את הכזית ואז לאוכלו בנחת מבלי כל לחץ ובהילות, ויצא בביטחה ידי כל השיטות.

והוספתי שם דאף שנכון הדבר שמצה נאכלת בזמן מרובה יותר מאשר פת, מ"מ הדבר פשוט שאין הפער ביניהם מגיע לשיעור של פי שש, ולדוגמא גם אם נפריז לומר שהקושי באכילת מצה גורם שאכילת כזית ממנו אורכת פי שלוש יותר מאשר אכילת כזית פת, עדיין תישאר לו אורכה של פי שתיים מהזמן של אכילת כזית בכדי אכילת כזית. ואדרבה מדברי הרה"ג הנ"ל ישנו סיוע לדברינו דיש כאן צירוף נוסף, דאף אם נאמר שהפער בזמן של אכילת מצה הינו גדול עוד יותר, מ"מ הרי ישנן שיטות שכל מאכל נידון לפי דרך אכילתו, ודבר שנאכל בזמן מרובה - השיעור אכילת כזית שלו הוא גדול יותר וממילא השיעור של כדי אכילת כזית מצה הוא בהתאם לזמן שנהוג לאכול, ולשיטות הנ"ל אין כל משמעות לדינא לעובדה שהמצה נאכלת לאט יותר. אמנם כאמור דברינו כאן אינם בנויים כלל על שיטות אלו, דאף להסוברים שגם דבר הנאכל לאט שיעורו הוא כדא"פ של פת חטיבין, אין כל צורך למהר בכדי להספיק לגמור את המצה לפני שיעבור הזמן של כדא"פ, כי כאמור הוא לא יעבור כ"כ מהר - גם לא כשיגמור בנחת את ה"כזית" הענק שברר לעצמו.

ומה שכתב ידידי הרה"ג הנ"ל בהשגתו הראשונה (גליון 11) דהשיטה דשיעור כדא"פ הוא כשתי דקות וכן השיטה שהוא 9 דקות מקורם בחת"ס "ואינם מיוסדים על מדידה אלא שהוכיח כן מדברי הש"ס", ומשיחה בע"פ עמו וכן עם ת"ח מופלג נוסף שדן עמו בזה, נתחורר לי שרצונם לטעון דשיעור כדא"פ הוא שיעור קבוע שאינו תלוי בשיעור הכזית וכדמוכח מראיית החת"ס מהגמ' שהשיעור הוא 2 דקות, ומשא"כ השיטה של 4 דק' (וכ"כ החזו"א) שיסודה במדידות של ביצים, לשיטה זו ודאי השיעור של כדא"פ תלי בשיעור הכזית (דהא שיעור הכזית תלוי בשיעור הכביצה). ולכן, טענו, הרוצה לחוש לצד שכדא"פ הוא 2 דקות וגם להחמיר לקחת את הכזית הגדול, שפיר יצטרך לאוכלו בתוך 2 דקות.

ואומר בכנות כי נשגבה מבינתי כוונת דבריהם, וכי העובדה הפשוטה שהפרס הוא חצי כיכר אינה מפורשת בגמ' ועל חצי ככר זו כ' הרמב"ם שהוא ג' ביצים (וכן נקט השו"ע לעיקר בסי' שסח ס"א, והוסיף להביא בשם י"א לשי' הטור שהוא ד' ביצים), ואין בסוגיין שיטה נוספת כל שהיא האומרת שהפרס הוא ענין אחר ואינו תלוי כלל בשיעור הביצה. הרי לנו שזה שהפרס תלוי בשיעור הביצה איננו "הוכחה מדברי הש"ס", אלא הוא הגדרת היסוד של המושג 'כדי אכילת פרס', אשר לא שייך שתיפול בו איזו מחלוקת, ופשיטא דגם החת"ס לא פליג אדבר זה, וכל כוונתו היתה לומר דאם נכונה ההוכחה ששיעור כדא"פ הוא 2 דקות ממילא גם הביצה שיעורה יהא קטן בהתאם, וממילא גם שיעורו של הכזית ייגדל מכך. ואם נכונה ההוכחה שכדא"פ הוא כ-9 דקות ממילא גם שיעור הביצה יגדל באותו יחס וכן גם הכזית, וכדלעיל.

גם הטענה שנאמרה לי דאולי השיעור הוא 2 דק' וכהוכחת החת"ס, ואף שהוא שיעור של ו' כזיתים (או ט' להרמב"ם) דילמא כוונת הגמ' דיש לאוכלו במהירות גדולה, דבר זה תמוה מאד, דלשם מה יאמרו לנו חז"ל שיעור של אכילת ו' כזיתים ושיאכלום במהירות בזמן הראוי לב' כזיתים, יאמרו מלכתחילה שיעור של ב' כזיתים? אתמהא.

סוף דבר כל עיקרו ויסודו של המושג כזית בכדא"פ הוא שנתנו שהות של פי כמה מהזמן הנצרך לאכילת כזית, שכל זמן שלא עבר זמן זה חשיב הדבר כאכילה אחת, וממילא אין דבר יותר מופרך מלהעלות אפי' צד שאדם יצטרך למהר באכילת הכזית כדי שלא יעבור את השיעור זמן של אכילת ו' כזיתים.